

ABDULHAMID CHO'LPONNING JADIDCHILIK HARAKATIDAGI O'RNI

Gadayeva Mohigul Muxamedovna

Osiyo xalqaro universiteti

Tarix va filologiya kafedrası o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14901921>

Annottasiya. Ushbu maqolada Jadidchilik harakatining faol namoyondalaridan biri Abdulhamid Cho'lponning faoliyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: intellektual, siyosiy faoliyat, jadidchilik falsafiy, Gazeta, jurnal, ijtimoiy, dramaturg.

THE ROLE OF ABDULHAMID CHOLPAN IN THE JADIDIST MOVEMENT

Abstract. This article discusses the activities of Abdulhamid Cholpan, one of the active representatives of the Jadidist movement.

Keywords: intellectual, political activity, Jadidism philosophical, Newspaper, magazine, social, playwright.

РОЛЬ АБДУЛХАМИДА ЧОЛПАНА В ДЖАДИДСКОМ ДВИЖЕНИИ

Аннотация. В этой статье рассказывается о деятельности одного из активных деятелей джадидистского движения Абдулхамид Чолпана.

Ключевые слова: интеллектуальная, политическая деятельность, джадидизм, философский, газетный, журнальный, социальный, драматургический.

XIX asrning oxiri va XX asrning boshlarida Turkiston hududida Jadidchilik harakati keng yoyilib, ta'lim, madaniyat, ijtimoiy va siyosiy yangilanishlarga oid faoliyat olib borgan, asosan musulmon intellektualaridan iborat bo'lgan harakatdir.

Jadidlar yangi ta'lim tizimi, o'qish usullari, til va adabiyotdagi islohotlar orqali zamon talablariga javob beradigan yangi avlodni tarbiyalashga harakat qilishdi.

Abdulhamid Cho'lpon (1897–1938) — jadidlar harakatining mashhur vakillaridan biri bo'lib, uning faoliyati o'ziga xos ahamiyatga ega. Cho'lpon jadidlar harakatining maqsadlarini amalga oshirishda o'zining badiiy, ilmiy, adabiy va siyosiy faoliyati orqali katta iz qoldirdi. A. Cho'lpon nafaqat adabiyot bilan shug'ullangan, balki siyosiy faoliyatiga ham katta e'tibor bergan. U, milliy uyg'onish va xalq ozodligi uchun kurashni o'zining asosiy maqsadi sifatida belgilagan. A. Cho'lpon, o'zbek xalqining ijtimoiy va siyosiy ahvolini yaxshilash uchun faollik ko'rsatgan, o'zbek adabiyotini mustaqil, xalqchil yo'nalishda rivojlantirishga intilgan. Bu borada u Turkiston musulmonlarining ko'plab siyosiy va madaniy tashkilotlarida faol ishtirok etdi.

Cho'lponning ijodi 1913-1914 yillardan boshlangan bo'lib, u avval "Qalandar", "Mirzaqalandar", "Andijonlik" va nihoyat "Cho'lpon" (Tong yulduzi) taxallusi bilan ijod qildi.

U ham shoir, ham nosir, ham dramaturg sifatida o'z xalqi adabiyoti ravnaqiga salmoqli hissa qo'shadi. Cho'lponning dastlabki asarlari "Sadoi Turkiston", "Sadoi Farg'ona" kabi mahalliy gazetalarda, shuningdek, Orenburgda chiqadigan "Sho'ro" jurnalida nashr etiladi.

Cho'lponning "Ishtirokiyun", "Qizil bayroq", "Turkiston", "Buxoro axbori" kabi gazetalardagi faoliyati ham uning ijodiy shakllanishida maktab bo'lib xizmat etadi.

She'rlarida o'zining milliy va gumanistik qadriyatlarini ta'kidlab, bu qadriyatlarni o'zbek xalqi uchun jahon miqyosida tanitishga intilgan. Cho'lponning to'rt tomlik tanlagan asarlari to'plami quyidagi asarlardan iborat: "Yodnomalar" – Bu asar Cho'lponning eng mashhur she'riy to'plamlaridan biridir. Unda shoirning o'z davriga bo'lgan munosabati, umuman hayotga, insoniyatga bo'lgan qarashlari aks etadi.

"Qissalar" – Bu to'plamda Cho'lponning qisqa hikoyalari va qissalari jamlangan.

Asarlarida odamzodning ruhiy holati, jamiyatdagi o'zgarishlar, insoniyatning daxlsizligi mavzulari yoritilgan.

"Dunyo va men" – Cho'lponning falsafiy asari bo'lib, unda shoir o'zining dunyoqarashi, hayotga bo'lgan munosabati, insoniyat va tabiat o'rtasidagi bog'liqlikni tasvirlaydi.

"Ijodiyot" – Bu to'plamda Cho'lponning turli janrlardagi asarlari, shu jumladan she'rlar va dramatik asarlar keltirilgan. Shoirning ijodiy dunyosi, uning zamonaviy adabiyotga qo'shgan hissasi haqida fikrlar mavjud. Ushbu asarlar Cho'lponning turli janrlaridagi ijodini kengroq tushunishga yordam beradi va uning adabiyotga bo'lgan katta hissasini ko'rsatadi. Cho'lpon o'z asarlari orqali xalqni uyg'onishga, jamiyatdagi noxush holatlarga qarshi kurashishga, tenglik va erkinlik uchun faol bo'lishga chaqirdi. U o'zining "Aql va tafakkur" kabi maqolalarida xalqni bilimga va taraqqiyotga undagan.

Cho'lpon jadidchilik harakatining faollaridan biri sifatida, yangi bilimlarni olish, qadimiy an'analardan ajralish va ilm-fan taraqqiyotini targ'ib qilishga katta e'tibor qaratgan. U jadidchilikning eng asosiy tamoyillaridan biri bo'lgan ilmiy va ma'rifatli yondashuvni o'z asarlarida aks ettirdi. Jadidchilik, ta'limni zamonaviylashtirish, xalqni ilm-fan sohasida rivojlantirish va milliy madaniyatni yangi bosqichga ko'tarish maqsadida faoliyat yuritgan. Jadidchilik harakati o'zida islohotlarni, siyosiy va ijtimoiy o'zgarishlarni qo'llab-quvvatlagan bo'lib, Cho'lpon bu g'oyalarni o'z sherlari va hikoyalarida ko'rsatib, zamonaviy dunyoqarashni ilgari surdi. Uning asarlarida yangi jamiyatni yaratish va uni erkin, adolatli qilish g'oyalari keng ifodalangan. Cho'lponning asarlarida ko'plab zamonaviy ideyalar, aqliy erkinlik, dindorlikni zamonaviylashtirish va erkin fikrlashni rivojlantirishga bo'lgan intilish kuzatiladi. Jadidchilikning g'oyalarini izhor etishda, u adabiyotda yangi shakllar va mavzularni ilgari surdi, bunda millatning ma'naviy erkinligini ta'minlash uchun zarur bo'lgan islohotlar va yangiliklar haqida so'z yuritdi.

Cho'lponning jadidchilik harakatidagi roli nafaqat nazariy jihatdan, balki badiiy ifoda jihatidan ham katta bo'ldi. Uning asarlarida qo'llanilgan tasvirlar va estetik yondashuvlar yangi ijtimoiy realiyalarni o'zida aks ettirib, zamonaviy adabiyotga yangi ranglar qo'shdi. Shunday qilib, Cho'lpon jadidchilik harakatida faqatgina ilmiy yoki siyosiy jihatdan emas, balki badiiy jihatdan ham yangi, ilg'or g'oyalarni ifodalashda muhim o'rin tutgan. Cho'lpon Mustafonoz Cho'qayning taklifi bilan Qo'qon muxtor respublikasining madhiyasini yozdi.

Cho'lponning jadidlar harakati bilan bog'liq faoliyati va siyosiy qarashlari Sovet hokimiyatiga to'g'ri kelmasdi. U 1930-yillarda Stalin rejimi tomonidan ta'qib qilindi va 1938-yilda davlat dushmani sifatida qatl etildi.

1991 yil 25-sentabrda Cho'lponga Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Respublikasi Davlat mukofoti berilgan, 1999-yil "Mustaqillik" ordeni bilan taqdirlangan. Uning merosi, o'zgarishlarga intilishlari, bugungi kunda ham O'zbekiston tarixida katta ahamiyatga ega.

REFERENCES

1. B.Qosimov. "Abdulhamid Cho'lpon. Toshkent-2012.
2. Gadayeva, M. (2025). TURKISTONLIK GENERAL AYOL, MILLAT ONASI-QURBONJON DODXOHNING MARD, JASUR VA VATANPARVARLIGI HAQIDA. *Modern Science and Research*, 4(1), 344-352.
3. Muxamedovna, G. M. (2024). PARANJI TARIXI, YOXUD O'RTA ASR AYOLLARINING KIYIMI HAQIDA.
4. Sadullayev, U., Gadayeva, M., & Toshpo'latova, S. (2024). MAHALLA-QADRIYATLAR BESHIGI. *Modern Science and Research*, 3(12), 1228-1238.
5. Muxamedovna, G. M., Shuhratovna, T. S., & Shokir ogli, S. U. TARIX FANLARINI OQITISHDA MUZEYLARNING ORNI.
6. Gadayeva, M. (2024). MARKAZIY OSIYODA JADID AYOLLARI TARIXI. *Modern Science and Research*, 3(12), 652-658.
7. Toshpo'latova, S., Gadayeva, M., & Sadullayev, U. (2024). SHARQ ALLOMALARINING DIDAKTIK QARASHLARI. *Modern Science and Research*, 3(12), 985-993.
8. Muxamedovna, G. M. (2024). Millatimiz Faxri-Buxoro Ma'rifatparvari. *Miasto Przyszłości*, 52, 557-562.
9. Muxamedovna, G. M. (2024). TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING O'RNI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(5), 97-102.

10. Mukhamedovna, G. M. (2024). The Sad Fate Of The Women Of Turkistan: About The "Hujum" Movement And Its Impacts On Agriculture. *SPAST Reports*, 1(7).
11. Muxamedovna, G. M. (2023). MAKTABLARDA TARIX FANINI O'QITISH AHAMIYATI. *Научный Фокус*, 1(5), 178-180.
12. Muxamedovna, G. M. (2023). TARIX FANINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI. *Научный Фокус*, 1(5), 175-177.
13. Gadayeva, M., & Ismoilova, Z. (2024). The Importance Of Studying The Science Of Youth Psychology In Improving People'S Lives. *Modern Science and Research*, 3(2), 676-683.
14. Gadayeva, M., & Hamroqulova, N. (2024). The Basis Of The Use Of Development-Pedagogical Skills In Pedagogical Activity. *Modern Science and Research*, 3(2), 684-689.
15. Gadayeva, M. (2024). ABOUT THE HISTORY OF THE VEIL OR MEDIEVAL WOMEN'S DRESS. *Modern Science and Research*, 3(2), 1097-1103.
16. Gadayeva, M. (2023). THE UNIQUE SIGNIFICANCE OF MASTERING SOCIAL SCIENCES DURING THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEKISTAN. *Modern Science and Research*, 2(10), 459-464.
17. Universiteti, G. M. M. O. X. (2023). Uchinchi Renesans Davrida Ajdodlarimiz Merosini Organish Orqali Integratsion Ta'limni Yanada Takomillashtirish Tamoyillari: Часть 1 Том 1 Июль 2023 Год. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 1(1), 11-16.
18. Gadayeva, M. (2024). Attack Action. *Modern Science and Research*, 3(1), 1028-1033.
19. Gadayeva, M. (2024). Effective Ways To Use The" Thoughtstorm" Method On The Theme Of The" Eastern Renaissance" Era. *Modern Science and Research*, 3(1), 1024-1027.
20. Muxamedovna, G. M. (2023). KREATIV YONDASHUV ASOSIDA DIDAKTIK MATERIALLAR YARATISH MEXANIZMLARI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 21(3), 12-14.
21. Muxamedovna, G. M. (2023). Uchinchi renesans davrida ajdodlarimiz merosini organish orqali integratsion ta'limni yanada takomillashtirish tamoyillari. *Образование наука и инновационные идеи в мире*, 22(1), 35-38.
22. Muxamedovna, G. M. (2023). History Of Patriotic Women. *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(12), 69-75.
23. Muxamedovna, G. M. (2023). Innovatsion TaLim-Buyuk Kelajak Poydevori. *World scientific research journal*, 17(1), 74-76.
24. Gadayeva, M. (2024). Effective Ways To Use The" Thoughtstorm" Method On The Theme Of The" Eastern Renaissance" Era. *Modern Science and Research*, 3(1), 1024-1027.

25. Gadayeva, M., Toshpolatova, S., & Muyiddinov, B. (2025). TARIX DARSLARINI OQITISHDA INTERFAOL METODLARNING AHAMIYATI. *Modern Science and Research*, 4(2), 87-96.
26. Toshpo'latova, S. (2025). FOROBIYNING DIDAKTIK QARASHLARI ASOSIDA O'QUVCHILARNI TARIX FANIGA QIZIQTIRISH METODIKASI. *Modern Science and Research*, 4(1), 177-186.
27. Toshpo'latova, S., Gadayeva, M., & Sadullayev, U. (2024). SHARQ ALLOMALARINING DIDAKTIK QARASHLARI. *Modern Science and Research*, 3(12), 985-993.
28. Gadayeva, M., Toshpolatova, S., & Sadullayev, U. (2024). TARIX FANLARINI OQITISHDA MUZEYLARNING ORNI. *Modern Science and Research*, 3(12), 994-1003.
29. Sadullayev, U., Gadayeva, M., & Toshpo'latova, S. (2024). MAHALLA-QADRIYATLAR BESHIGI. *Modern Science and Research*, 3(12), 1228-1238.
30. Toshpo'latova Shaxnoza Shuhratovna. (2024). ILK UYG'ONISH DAVRI NAMOYONDALARNING DIDAKTIK QARASHLARI ASOSIDA O'QUVCHILARNI TARIX FANIGA QIZIQTIRIS METODIKASI. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14520996>
31. Toshpo'latova, S. (2024). TARIX FANINI O'QITISHDA SAMARALI METODLAR. *Modern Science and Research*, 3(11), 774-782.
32. Тошполатова, III. (2024). THE PRESENT IRANIANS. *Журнал универсальных научных исследований*, 2(5), 453-462.
33. Toshpo'latova, S. (2024). BUXORODAGI SAROYLAR. *Modern Science and Research*, 3(5), 522-529.
34. Toshpo'latova, S. (2024). O'RTA ASRLARDA OILA PEDAGOGIKASIGA OID FIKRLAR. *Modern Science and Research*, 3(12), 353-361.
35. Toshpo'latova, S., & Xudoyqulov, S. (2024). History And Ethnology Of Olot District. *Modern Science And Research*, 3(5), 148-151.
36. Toshpo'latova, S., & Jo'rayeva, M. (2024). HISTORY AND ARCHITECTURAL MONUMENTS OF JONDOR DISTRICT. *Modern Science and Research*, 3(2), 447-450.
37. Qizi, R. S. S., Shukhratovna, T. S., & Karamatovna, M. A. (2024). Implementation of Education and Protection of Children's Rights in the age of Technology. *SPAST Reports*, 1(7).
38. Shuhratovna, T. S. (2024). Linguistic Anthropology. *European Journal Of Innovation In Nonformal Education*, 4(3), 432-437.

39. Toshpo'latova, S. S., & Naimov, I. N. (2023). MS ANDREYEV-O'RTA OSIYO XALQLARI ETNOGRAFIYASINING YIRIK OLIMI. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(8), 1214-1222.
40. Toshpo'latova, S., & Tursuntoshova, S. (2024). Khoja Abdulkholiq Gijduvani. *Modern Science and Research*, 3(2), 87-93.
41. Toshpo'latova, S. (2024). Ethnolinguistics Of Ethnologies Of Bukhara. *Modern Science and Research*, 3(2), 1004-1011.
42. Toshpo'latova, S. (2024). Ethnolinguistics. *Modern Science and Research*, 3(2), 500-507.
43. Toshpo'latova, S. (2024). Religious Anthropology. *Modern Science and Research*, 3(1), 504-510.
44. Shakhnoza Shuhratovna, T. (2023). MS Andreyev'S Way Of Life. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 1(10), 655-659.
45. Shuhratovna, T. S. (2023). Ethnological Analysis Of National Costumes And Rituals Of Tajiks In The Works Of MS Andreyev. *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(12), 42-47.
46. Toshpo'latova, S. (2023). MS Andreyev-Scientific Career. *Modern Science and Research*, 2(12), 801-807.
47. Shuhratovna, T. S. (2023). Etymology Of Tajik Marriage Ceremony. *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(11), 17-23.
48. Toshpo'latova, S., & Ashurova, G. (2023). THE HISTORY AND DESCRIPTION OF THE WORK OF MS ANDREYEV-" ARK BUKHARI". *Modern Science and Research*, 2(9), 404-409.
49. Toshpo'latova, S. (2023). ETHNOLOGICAL ANALYSIS OF CALENDRIAL CALCULATION AND LENGTH MEASUREMENTS OF KHUF VALLEY TAJIKS IN THE RESEARCHES OF MS ANDREYEV. *Modern Science and Research*, 2(10), 291-299.
50. Toshpo'latova, S. (2023). A STUDY OF THE WEDDING CEREMONY OF THE TAJIKS OF AFGHANISTAN. *Modern Science and Research*, 2(9), 84-89.
51. Naimov, I., & Toshpo'latova, S. (2023). Marriage Ceremony Of Tajiks In The Work Of Mikhail Stepanovich Andreyev "Tadjiki Dolini Khuf". *International Journal of Intellectual Cultural Heritage*, 3(1), 12-16.
52. Toshpo'latova, S. S. (2023). Tojiklar Milliy Kiyim-Kechaklari Va "Beshmorak" Marosimining Etnologik Tahlili. *Scholar*, 1(28), 395-401.
53. Toshpo'latova, S., & Hoshimova, M. (2025). BERUNIY VA UNING DIDAKTIK QARASHLARI. *Modern Science and Research*, 4(1), 344-351.

54. Toshpo'latova, S. (2024). ILK UYG'ONISH DAVRI NAMOYONDALARNING DIDAKTIK QARASHLARI ASOSIDA O'QUVCHILARNI TARIX FANIGA QIZIQTIRISH METODIKASI. *Modern Science and Research*, 3(12), 643-651.
55. Muyiddinov, B. (2023). XII-XIII ASRLAR DAVRIDA BUXORODA ILM – FANNING RIVOJLANISHI. *SCHOLAR*, 1(28), 341–345. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10027071>
56. Muyiddinov Bekali. (2023). MO'G'ULLAR BOSQINI DAVRIDA BUXORONING AYANCHLI TAQDIRI. *TADQIQOTLAR.UZ*, 25(2), 212–215. Retrieved from <http://tadqiqotlar.uz/index.php/new/article/view/308>
57. Muyiddinov Bekali. (2023). THE ROLE OF BUKHARA AND OTHER CITIES IN THE MILITARY ART AND ARMY STRUCTURE OF KHOREZMSHAHS . ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 35(3), 55–58. Retrieved from <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/10035>
58. Muyiddinov, B. (2024). BARTHOLD'S "СОЧИНЕНИЯ. ТОМ I. ТУРКЕСТАН В ЭПОХУ МОНГОЛЬСКОГО НАШЕСТВИЯ" THE HISTORY OF THE CREATION OF THE WORK. *MODERN SCIENCE AND RESEARCH*, 3(1), 699–702. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10552555>
59. Muyiddinov, B. (2024). THE ROLE OF MILITARY REFORMS IN THE BUKHARA KHANATE IN THE LIFE OF THE STATE UNDER THE SHAYBANIDS. *MODERN SCIENCE AND RESEARCH*, 3(2), 646–648. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10668887>
60. MB Bahodir o'g'li. (2024). Military Art of Turkish Khaganate in the Early Middle Ages. *European Journal of Innovation in Nonformal Education*, 4(16), 223–227. <https://inovatus.es/index.php/ejine/article/view/2705/2586>